

УДК 378.147–059.1+611/612

DOI 10.18372/2786-5487.1.17697

Верголяс Майя

доктор біологічних наук, професор,
ДУ «Інститут медицини праці ім. Ю.І. Кундієва»
Національної академії медичних наук України»,
м. Київ, Україна
vergolyas@gmail.com

Верголяс Олександр

кандидат юридичних наук, старший викладач,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького,
м. Мелітополь, Україна
arnijazov@gmail.com

Брантова Олена,

молодший науковий співробітник
лабораторії гігієни і фізіології праці та вивчення наслідків військової агресії,
ДУ «Інститут медицини праці ім. Ю.І. Кундієва»
Національної академії медичних наук України»,
м. Київ, Україна
Elenabrant@ukr.net

ОСВІТА І НАУКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. Навіть в умовах воєнного стану необхідно гарантувати всі права, надані громадянам і закріплені в Конституції України, одним з яких є право на освіту. Сьогодні освітяни мають об'єднати свої зусилля для пошуку шляхів вирішення проблем, спричинених війною. Як і всі сектори суспільства, освітня галузь зазнала значних змін під час війни. В наслідок загрози життю,

бойових дій та тимчасової окупації окремих територій частина освітян була змушена переїхати в межах України або за кордон. Частина вчителів та учнів залишилася на тимчасово окупованих територіях, потребуючи особливої підтримки з боку держави. Право на освіту в умовах воєнного часу повинно надаватись в повному, по можливості, обсязі. Повинно бути проведення дистанційних занять, очних занять в місцях, які мають можливість приймати учнів, студентів у освітніх закладах, які знаходяться в безпечних місцях країни.

Ключові слова: воєнний стан, освіта, загрози життю, право на освіту.

Annotation. *Even under martial law, it is necessary to guarantee all the rights granted to citizens and enshrined in the Constitution of Ukraine, one of which is the right to education. Today, educators must unite their efforts to find ways to solve the problems caused by the war. Like all sectors of society, the education industry underwent significant changes during the war. As a result of the threat to life, hostilities and the temporary occupation of certain territories, some educators were forced to move within Ukraine or abroad. Some teachers and students remained in the temporarily occupied territories, needing special support from the state. The right to education in wartime conditions should be provided in full, if possible. There should be remote classes, face-to-face classes in places that have the opportunity to receive students, students in educational institutions located in safe places of the country.*

Key words: martial law, education, threats to life, right to education.

Актуальність теми. Сфера освіти і науки, як і всі сфери життя суспільства, зазнала сильних змін в умовах воєнного стану. Не дивлячись на важку обставину, усі ми вчилися та продовжуємо вчитися жити в цих нових умовах: хтось – продовжувати здобувати освіту, а хтось – працювати.

Частина учасників освітнього процесу внаслідок загрози життю, бойових дій та тимчасову окупацію окремих територій вимушено перемістилася в

межах України або за кордон. Тому актуальним є питання вирішення проблем учасників освітнього процесу із використання інструментів комунікації в умовах воєнного стану [1].

Багато педагогів та здобувачів освіти все ще залишаються на тимчасово окупованих територіях та потребують особливої підтримки держави. Багато навчальних закладів було фізично зруйновано і, на жаль, рашисткі агресори продовжують руйнувати навчальні заклади та інфраструктуру України. Переміщені за кордон батьки та здобувачі освіти потребували та все ще потребують державної й міжнародної підтримки для забезпечення можливості для продовження навчання дітей [2].

Підготовка фахівців вищої освіти в умовах воєнного стану та сучасної трансформації освіти здійснюється переважно дистанційно. У цьому контексті важливо підтримувати цілісність системи освіти та знаходити розумні шляхи самоорганізації та розвитку студентів. Вирішальним фактором є активне впровадження різноманітних електронних освітніх ресурсів у систему вищої освіти, оновлення науково-методичного забезпечення дистанційної освіти цифровими засобами в умовах модернізації освіти та реформування освіти.

Мета статті – розкрити стан освіти і науки України в умовах війни.

Результати дослідження. Функціонування системи освіти в умовах воєнного стану характеризується поглибленим освоєнням нових методів навчання, інноваційних форм організації навчального процесу, ефективних педагогічних та інформаційних технологій, які сприяють формуванню висококваліфікованих кадрів у школі.

Міністерство освіти і науки України розробило методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу, з викладання навчальних предметів в умовах військового/післявоєнного стану. Організація освітнього процесу, виконання освітньої програми, навчального плану - внутрішнє питання

кожного закладу загальної середньої освіти, його педагогічної ради та завдання педагогічних працівників.

Важливо: в умовах воєнного стану варто застосовувати індивідуальний підхід до кожного учня/учениці, гнучко використовувати відповідні процедури виключно в інтересах дитини для дотримання її права на продовження здобуття освіти.

Пріоритети та завдання:

- забезпечення права на освіту,
- безпека під час освітнього процесу,
- психологічна підтримка,
- здобуття нових знань, формування компетентності,
- сприяння мотивації до навчання та самоосвіти,
- якість освіти,
- формувальне оцінювання.

Державна служба з надзвичайних ситуацій розробила *рекомендації* щодо організації укриттів у об'єктах фонду захисних споруд цивільного захисту персоналу та дітей (учнів, студентів) закладів освіти [3].

У рекомендаціях визначено основні заходи, які мають здійснити керівники закладів освіти в умовах воєнного стану:

1) привести у готовність до використання за призначенням згідно з нормами Вимог щодо утримання та експлуатації захисних споруд цивільного захисту, затверджених наказом МВС, наявні об'єкти фонду захисних споруд, забезпечивши, насамперед, захист у них працівників і дітей (учнів, студентів) від звичайних засобів ураження;

2) визначити можливість укриття у таких об'єктах повного складу працівників і дітей (учнів, студентів); з урахуванням цього визначити додаткову потребу у таких об'єктах (кількість та місткість);

3) у разі відсутності на балансі (обліку) закладу освіти об'єктів фонду захисних споруд або встановлення додаткової потреби у них:

- ініціювати створення комісії щодо обстеження наявних будівель (споруд, приміщень) з метою встановлення можливості їх використання для укриття населення як споруд подвійного призначення та найпростіших укриттів, та залучення до участі у ній (за згодою) фахівців структурних підрозділів з питань освіти та науки, цивільного захисту, містобудування та архітектури, охорони здоров'я центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, а також фахівців територіальних органів та місцевих підрозділів ДСНС, Держпродспоживслужби тощо;

- та/або вжити заходів щодо створення та облаштування на території закладів освіти як найпростіших укриттів фортифікаційних споруд; визначити можливість використання для укриття працівників та дітей (учнів, студентів) закладів освіти об'єктів фонду захисних споруд інших суб'єктів господарювання. У цьому разі вищезазначені об'єкти мають знаходитися на такій відстані від закладів освіти, що дозволяє провести організовану, безпечну та швидку евакуацію до них працівників та дітей у разі виникнення загрози (згідно з будівельними нормами — до 500 м, з урахуванням наявного досвіду організації захисту населення в умовах збройної агресії рф рекомендовано — до 100 м).

Заняття проходять у змішаному варіанті - і онлайн, і офлайн. Також після занять відбуваються уроки танців і малювання, працюють спортивні секції.

Як відомо, в Україні ще жоден день не пройшов без повітряної тривоги.

Коли звучить сирена - і викладачі і діти тримаються мужньо, спокійно, заспокоюючи та підтримуючи один одного йдуть в укриття. Особливо в очах у дітей можна побачити, що вони дивляться на все, що відбувається по дорослому... І тут розумієш, що у наших дітей немає дитинства.

Важливо також стежити за психологічним станом студентів вищих навчальних закладів у воєнний час, приділяти увагу мотивації, креативності, ІКТ та безпековим компетенціям, а також збалансувати вимоги до студентів з об'єктивною реальністю [4].

В умовах воєнного часу виховання потребує чіткого, швидкого та своєчасного прийняття рішень, зрозумілих роз'яснень, розробки нових нормативно-правових актів, внесення змін до чинних актів. Не менш важливим є чесне, своєчасне та зрозуміле спілкування з учасниками освітнього процесу для виявлення проблем та пропозицій шляхів їх вирішення. За результатами опитування учасників навчально-виховного процесу, скарг освітніх інспекторів, моніторингу засобів масової інформації тощо визначено питання для вирішення на рівні центральних органів державної влади, органів місцевого самоврядування та органів управління освітою, закладами освіти.

Правом на освіту є право людини на здобуття певного обсягу навичок, культурних знань, які необхідні для нормальної життєдіяльності в умовах сучасного суспільства. Цей процес є необхідним для формування людини, нормалізування її суспільного життя та розумового розвитку. Дане право виконується нерівномірно в усіх державах. Право на освіту дає можливість зробити всіх рівними, надаючи можливість навчатись кожному. Важливим етапом і одночасно найтяжчим є надання знань в умовах воєнного часу, коли країна є учасником війни. Освітній процес не повинен зупинятись у місцях країни, де є можливість його проводити, де є ефективна робота місцевої влади, щодо відновлення навчального процесу, надання додаткових місць для освіти внутрішньо переміщеним особам [5].

Все робиться для розв'язання проблем у сфері освіти та для організації безпечного і якісного освітнього процесу в новому навчальному році, забезпечення прав учасників освітнього процесу, які знаходяться, як в Україні, так і за кордоном.

Надзвичайно важливим є вивчення та узагальнення потреб освітянської спільноти, з урахуванням різного досвіду життя в умовах воєнного стану: зміна місця перебування (в іншому місті України, за кордоном), перебування у місцях активних бойових дій, у місцях відносної безпеки.

Важливим є вивчення потреб педагогів, батьків, учнів, студентів щодо їх матеріально-технічних проблем, а також необхідного інструментарію, методичного, програмного забезпечення освітнього процесу загалом та забезпечення психологічного супроводу учнів та педагогів зокрема [6].

Висновки. Не дивлячись на всі біди, багато горя, які принесли нам російськи окупанти, наші діти продовжують вчитися, продовжують розвиватися. І нашого народу не зламати. Освіту і науку в Україні не зламати. І це все відбувається за великої підтримки освіти і науки з боку нашої держави та багатьох країн світу.

Отже, право на освіту в умовах воєнного часу повинно надаватись в повному обсязі. Це відбувається за допомогою проведення дистанційних занять, очних занять в освітніх закладах, які знаходяться в безпечних місцях та мають можливість приймати учнів і студентів.

Список використаних джерел

1. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність: Науково-методичний збірник / за загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці «Букрек». 2022. 140 с.

2. Освіта в умовах воєнного часу. URL: <https://eo.gov.ua/osvita-v-umovakhvoiennoho-stanu/2022/04/11> (дата звернення: 10.02.2023).

3. Державна служба України з надзвичайних ситуацій на виконання доручення Прем'єр-міністра України від 10.06.2022 №14529/0/1-22

4. Крамаренко І.С., Корнішева Т.Л., Сілютіна І.О. Адаптація дистанційного навчання у вищій школі до умов воєнного стану. *Перспективи та інновації в науці*. 2022. № 4(9). [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-4\(9\)-192-205](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-4(9)-192-205) URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/1386> (дата звернення: 10.02.2023).

5. Пропозиції щодо вирішення проблем учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану. URL:

https://znayshov.com/News/Details/propozytsii_shchodo_vyrishennia_problem_uchasnykiv_osvitnoho_protseesu_v_umovakh_voiennoho_stanu (дата звернення: 10.02.2023).

6. Мельник М.Ю. Освіта в умовах воєнного стану: результати опитування. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2022. № 4(1). <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4130> (дата звернення: 10.02.2023).